

Preparing a Process Model of Entrepreneurial Opportunities in Resource-Based View (RBV)

Mahdi Jafarzadeh*¹

1. Assistant Professor, Faculty of Entrepreneurship, University of Tehran, Tehran, Iran.

Email: jafarzadeh.mahdi@ut.ac.ir

ABSTRACT

Researches in the field of entrepreneurship show that entrepreneurial businesses need access to all kinds of resources in order to make the most of entrepreneurial opportunities, so the need to access diverse resources makes the main concern of these companies focus on obtaining different resources. Research has shown that using the practical teachings of "Resource Based View" can help entrepreneurial companies in obtaining the needed resources. Although it seems that the "Resource Based View" has reached its maturity and can be considered as a theory (Resource Based Theory), further investigations show that the field of entrepreneurial opportunities has not been considered to a large extent in this view. Few researches have been done in the field of exploiting entrepreneurial opportunities in the "Resource Based View". This research has systematically analyzed the findings of previous researches by using a systematic review using the "Meta-synthesis Approach" method and using the qualitative research method using the "Grounded Theory" method. To carry out this research, among 452 articles reviewed in reliable foreign databases between 1984 and 2022, after three stages of screening, 46 articles were found suitable for conducting research. The innovation of this research can be considered as presenting a process model resulting from the interaction of different categories, which has made possible the ability to explain the process of exploiting entrepreneurial opportunities in a "Resource Based View".

Keywords: Resource Based View, Entrepreneurial Opportunities, Systematic Review, Meta-synthesis Approach, Grounded Theory.

JEL: D21, L26, M10.

ارائه مدل فرآیندی فرصت‌های کارآفرینانه در دیدگاه منبع محور

مهدی جعفرزاده^{۱*}

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۰۲

چکیده

تحقیقات حوزه کارآفرینی نشان می‌دهد کسب و کارهای کارآفرینانه در راستای بهره‌برداری حداکثری از فرصت‌های کارآفرینانه نیازمند دسترسی به انواع منابع هستند، لذا ضرورت دستیابی به منابع متنوع موجب می‌گردد دغدغه اصلی این بنگاه‌ها معطوف به حصول منابع مختلف باشد. تحقیقات نشان داده است بهره‌گیری از آموزه‌های کاربردی «دیدگاه منبع محور» می‌تواند بنگاه‌های کارآفرین را در دستیابی به منابع مورد نیاز یاری رساند. هرچند به نظر می‌رسد «دیدگاه منبع محور» به مرز بلوغ خود رسیده و می‌توان آن را به عنوان یک نظریه تلقی نمود (نظریه منبع محور)، اما کنکاش‌های بیشتر نشان می‌دهد حوزه فرصت‌های کارآفرینانه تا حد زیادی در این دیدگاه مورد توجه واقع نشده است و پژوهش‌های اندکی در زمینه بهره‌برداری فرصت‌های کارآفرینانه در «دیدگاه منبع محور» انجام شده است. این پژوهش با استفاده از مرور سیستماتیک به روش فراترکیب و بهره‌گیری از روش تحقیق کیفی به شیوه «نظریه برخاسته از داده‌ها» به تحلیل نظام‌مند یافته‌های پژوهش‌های پیشین پرداخته است. برای انجام این پژوهش از میان ۴۵۲ مقاله بررسی شده در پایگاه‌های معتبر خارجی در بازه سال‌های ۱۹۸۴ لغایت ۲۰۲۲، پس از سه مرحله غربالگری ۴۶ مقاله برای انجام پژوهش مناسب تشخیص داده شدند. نوآوری این پژوهش ارائه یک مدل فرآیندی حاصل از تعامل مقوله‌های مختلف است که توانایی تبیین فرآیند بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینانه در «دیدگاه منبع محور» را امکان‌پذیر نموده است.

واژه‌های کلیدی: دیدگاه منبع محور، فرصت‌های کارآفرینانه، مرور سیستماتیک، رویکرد فراترکیب، نظریه برخاسته از داده‌ها.

طبقه‌بندی JEL: D21, L26, M10.

۱. استادیار گروه کسب و کار جدید، دانشکده کارآفرینی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسئول):
(jafarzadeh.mahdi@ut.ac.ir)

مقدمه

مفهوم فرصت را می‌توان یکی از محوری‌ترین مفاهیم حوزه کارآفرینی قلمداد نمود. آنچه تحقیقات حوزه کارآفرینی را از سایر مطالعات در حوزه‌های گوناگون علمی نظیر مدیریت متمایز می‌سازد، توجه و تاکید بر فرصت‌هایی است که کارآفرینان از آنها بهره‌برداری می‌کنند. به عبارت دیگر ظهور فرصت‌ها و بهره‌برداری از آنها موضوع اصلی و جوهره علم کارآفرینی تلقی شده است. در واقع بدون مطالعه ساز و کارها و عوامل موثر در زایش و بالندگی فرصت‌های کارآفرینانه، نمی‌توان به فهم دقیقی از کلیت پدیده کارآفرینی دست یافت (زیودار، ۱۳۹۸). تاکید بر مفهوم فرصت تا آنجا پیش رفته است که بسیاری از پژوهشگران، فرصت را «قلب فرآیند کارآفرینی» نامیده‌اند (رستگار و همکاران، ۱۳۹۸). دنبال کردن فرصت‌ها برای شرکت‌های کارآفرین بسیار حیاتی است. آنها با رویکردی فعالانه در جستجوی فرصت‌های کسب و کاری جدید در محیطی ناپایدار هستند و هم‌زمان با محدودیت منابع نیز مواجه‌اند (محبت‌طلب و رضوانی، ۱۳۹۷). کسب و کارهای کوچک و متوسط سریع‌تر می‌توانند فرصت‌های کسب و کاری را درک و از آنها بهره‌برداری کنند و رفتار فعالانه و ریسک‌پذیری بیشتری از خود نمایش دهند (نوروزی و همکاران، ۱۳۹۸). مقوله فرصت به عنوان «هسته اصلی کارآفرینی»، موضوع تحقیقات مختلفی بوده است که عمدتاً بر روی عوامل موثر بر فرآیند کارآفرینی متمرکز بوده‌اند، ولیکن تحقیقات روش‌شناختی و کاربردی و با موضوع نحوه تامین منابع در بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینانه بسیار اندک است (سلطانی فر و همکاران، ۱۳۹۷).

تحقیقات نشان داده است کسب و کارهای کوچک در مقایسه با بنگاه‌های بزرگ با محدودیت جدی‌تری در دسترسی به منابع مواجه هستند (کنعان-جینا و همکاران^۱، ۲۰۲۲). بنگاه‌های کوچک که عموماً منابع کمتری در اختیار دارند از طریق بکارگیری رویکردهای ابتکاری می‌توانند به منابع و قابلیت‌های بیشتری دست یابند (کریک و همکاران^۲، ۲۰۲۰). بنگاه‌های کارآفرین برای رشد خود به منابع مختلفی نیاز دارند ولی کسب مجموعه منابع به سرعت امکان‌پذیر نبوده و تجمیع منابع طی یک فرآیند نسبتاً زمان‌بر و پیچیده محقق خواهد شد (باوه و همکاران^۳، ۲۰۱۶). یک رویکرد اساسی به منظور کسب جایگاه رقابتی برای بنگاه‌های کارآفرین، «دیدگاه منبع محور»^۴ است که در آن به بهره‌برداری از قوت‌های درونی، پاسخگویی به فرصت‌های محیطی، خنثی نمودن تهدیدات محیطی و اجتناب از ضعف‌های درونی تاکید شده است (آلوارزا و بوسنیتز^۵، ۲۰۰۱). نیل به مزیت رقابتی پایدار در «دیدگاه منبع محور» که فرآیندهای شناسایی و ارزیابی فرصت‌های کارآفرینانه را برای سازمان‌ها تسهیل می‌نماید، در نهایت با بهره‌برداری موثر از منابع ناهمگون میسر می‌گردد (ماهونی و پاندیان^۶، ۱۹۹۲).

بررسی‌ها نشان می‌دهد به علت در نظر نگرفتن حوزه فرصت‌های کارآفرینانه در بسیاری از تحقیقات «دیدگاه منبع محور»، این دیدگاه تا حد زیادی موفق به تبیین کنش‌های کارآفرینانه نشده است، بنابراین مسئله اصلی این پژوهش «تبیین فرصت‌های کارآفرینانه در دیدگاه منبع محور» است. این پژوهش به دنبال پاسخ به این سوال است که "بنگاه‌های کارآفرین چگونه می‌توانند فرصت‌های کارآفرینانه پیش‌رو را

1. Kanaan-Jebna et al

2. Crick et al

3. Bhawe et al

4. Resource-Based View (RBV)

5. Alvarez & Busenitz

6. Mahoney & Pandian

با شناسایی، ارزیابی و بهره‌برداری موثر از منابع متنوع استفاده نمایند^۱، لذا مشارکت علمی این پژوهش ارائه مدل فرآیندی فرصت‌های کارآفرینانه در دیدگاه منبع محور است.

مروری بر مبانی نظری و پیشینه پژوهش

«دیدگاه منبع محور» با انتشار مقاله «بریگر ورنرفلت» استاد دانشگاه هاروارد در سال ۱۹۸۴ با عنوان «نگاهی مبتنی بر منابع به بنگاه» در ژورنال مدیریت استراتژیک مطرح گردید. انتشار دو مقاله معتبر از «جی بارنی» استاد دانشگاه یوتا در سال ۱۹۸۶ و ۱۹۹۱ که تاکید داشت ارزش منابع سازمانی چندان جدی گرفته نشده است و سازمان‌ها از این موضوع غفلت کرده‌اند، اهمیت «دیدگاه منبع محور» را بیشتر از قبل نمایان ساخت. همچنین انتشار مقالات در ویژه‌نامه ژورنال مدیریت در سال ۱۹۹۱، موجب جذابیت بیشتر این حوزه گردید. از زمان انتشار این ویژه‌نامه با عنوان «مدل مبتنی بر منابع»، محققان استراتژی به طور گسترده‌ای از اهمیت دارایی‌های ناهمگن سازمانی (نسبت به شرکت‌های رقیب) در دستیابی به مزیت رقابتی پایدار آگاهی داده‌اند (آلوارزا و بوسنیتز^۱، ۲۰۰۱).

می‌توان «دیدگاه منبع محور» را یکی از با نفوذترین دیدگاه‌های نظری در علوم سازمانی تلقی نمود. ریشه‌های فکری اولیه این دیدگاه به توسعه نظریه‌های «دیوید ریکاردو»، «ژوزف شومپتر» و «ادیت پنروز» مربوط می‌گردد (گرانث^۲، ۱۹۹۱). بر خلاف نظریه‌پردازان بازار کارآمد که به رانتهای اقتصادی بلندمدت تاکید دارند، اکثر نظریه‌پردازان «دیدگاه منبع محور» معتقدند «رانتهای اقتصادی»^۳ در بازه کوتاه مدت بیشتر امکان‌پذیر است. «دیوید ریکاردو»^۴ در کتاب «اصول اقتصاد سیاسی و مالیات ستانی (۱۸۷۱)» بیان می‌کند برخورداری سازمان از منابع با ارزش و کمیاب، رانت یا بهره مالکانه را برای سازمان در پی خواهد داشت. از جمله این منابع می‌توان به مالکیت زمین‌های مرغوب، مزایای مکانی، ثبت اختراعات و کپی رایت اشاره نمود. «ژوزف شومپتر»^۵ در کتاب «نظریه توسعه اقتصادی (۱۹۳۴)» اظهار می‌دارد ریسک‌پذیری و بینش کارآفرینانه در محیط‌های نامشخص و پیچیده، رانت یا بهره کارآفرینانه را برای کارآفرینان به ارمغان خواهد آورد. وی در کتاب «سرمایه‌داری، سوسیالیسم و دموکراسی (۱۹۵۰)» بیان می‌کند «رانت کارآفرینانه»^۶ اساساً به واسطه تخریب خلاقانه‌ای است که از توزیع دانش پدیدار شده است. «ادیت پنروز»^۷ در کتاب «نظریه رشد بنگاه‌ها (۱۹۵۹)» بر نقش منابع ناهمگون در فعال کردن رشد سازمانی تاکید کرده است. به زعم وی منابع درونی سازمان جهت‌گیری‌های رشد بنگاه را ایجاد می‌نمایند. وی معتقد بود ناهمگونی منابع و استفاده مناسب از منابع موجود، سازمان را به سوی ایجاد یک رانت یا بهره معین رهنمون می‌سازد (ماهونی و پاندیان^۸، ۱۹۹۲).

«دیدگاه منبع محور» که در ادبیات مدیریت استراتژیک یکی از مطرح‌ترین نظریه‌های ایجاد مزیت رقابتی برای بنگاه‌ها محسوب می‌شود، بر منابع درونی سازمان‌ها تاکید دارد. در این دیدگاه اعتقاد بر آن است که شرکت‌ها به دلیل ناهمگن بودن منابعی که در اختیار دارند، می‌توانند به مزیت رقابتی پایدار دست پیدا کنند. سازمان‌ها از طریق استفاده از استراتژی‌هایی که امکان بهره‌برداری از قوت‌های درونی، پاسخگویی به

1. Alvarez & Busenitz

2. Grant

3. Economic Rents

4. David Ricardo

5. Joseph Schumpeter

6. Entrepreneurial Rents

7. Edith Penrose

8. Mahoney & Pandian

فرصت‌های محیطی، خنثی نمودن تهدیدات محیطی و اجتناب از ضعف‌های درونی را میسر می‌سازد، به مزیت رقابتی پایدار خواهند رسید (آلوارزا و بوسنیتز^۱، ۲۰۰۱).

به نظر می‌رسد «دیدگاه منبع محور» به مرز بلوغ خود رسیده است و می‌توان آن را به عنوان یک نظریه (نظریه منبع محور) تلقی نمود. در یک تقسیم‌بندی کلی از لحاظ زمانی می‌توان توسعه دیدگاه منبع محور را در سه مرحله زیر طبقه‌بندی نمود (بارنی^۲، ۲۰۱۱).

- مرحله معرفی: از سال ۱۹۸۴ تا سال ۱۹۹۱ میلادی.
- مرحله رشد: از سال ۱۹۹۲ تا سال ۲۰۰۰ میلادی.
- مرحله بلوغ: از سال ۲۰۰۱ میلادی به بعد.

با وجود گذشت بیش از ۵۰ سال از نظریه «تاثیر منابع ناهمگون بر روی رشد سازمان‌ها» که توسط ادیث پنروز (۱۹۵۹) مطرح شده است، محققان بینش اولیه وی را تحت عنوان «دیدگاه منبع محور تکامل یافته» توسعه داده و به طور خاص بر «منابع استراتژیک» تمرکز کرده‌اند. «منابع استراتژیک» نیز منابعی هستند که ارزشمند باشند، کمیاب باشند و به سختی قابل جایگزینی یا تقلید باشند. اگرچه «دیدگاه منبع محور» در حوزه مدیریت استراتژیک پدید آمده است اما محققان به طور روزافزونی از آن برای درک عوامل تعیین کننده عملکرد بهتر سازمان‌ها بهره می‌جویند. با وجود برخی شباهت‌های مهم بین کارآفرینی و مدیریت استراتژیک، تفاوت‌های مهمی نیز میان این دو حوزه وجود دارد و این پرسش مطرح است که «دیدگاه منبع محور» تا چه حد و چگونه می‌تواند با کارآفرینی سازگار شود. یکی از تفاوت‌های مهم این است که محققان کارآفرینی، کسب و کارهای جوان‌تر و کوچک‌تر در مرحله دستیابی به رشد را مورد مطالعه قرار می‌دهند، در حالی که محققان مدیریت استراتژیک سازمان‌های بزرگتر و رشد یافته را مورد بررسی قرار می‌دهند. در «دیدگاه منبع محور» به دنبال پاسخ به این سوال هستیم که چرا برخی از سازمان‌ها از مزیت رقابتی لذت برده و در نتیجه عملکرد بهتری از سایر شرکت‌ها دارند (کلرمنز و همکاران^۳، ۲۰۱۶).

باوه و همکاران^۴ (۲۰۱۶) بر این باور هستند که برخورداری کسب و کارهای کارآفرینانه از منابع کلیدی توانایی کشف، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینانه را میسر ساخته و رشد و بقای آنها را تحت تاثیر قرار می‌دهد. هیت و همکاران^۵ (۲۰۰۱) نیز معتقدند سازمان‌ها برای ایجاد مزیت رقابتی باید اقدامات استراتژیک داشته باشند و از طریق کارآفرینی استراتژیک یا تلفیق تفکرهای کارآفرینی و استراتژیک، فرصت‌های کارآفرینانه را از منابع استراتژیک جستجو کرده تا بتوانند شرایط رقابتی مطلوبی را با خلق فرصت‌های جدید و در نهایت خلق بازارهای جدید مهیا سازند. در واقع سازمان‌هایی که فرصت‌های کارآفرینانه را جستجو می‌کنند، به دنبال آن هستند تا با بهره‌برداری از منابع درون سازمانی بتوانند مزایای رقابتی جدیدی را به وجود آورند. به زعم شین^۶ (۲۰۰۰) از صاحب‌نظران مطرح حوزه فرصت‌های کارآفرینانه، فرآیند کارآفرینی زمانی رخ می‌دهد که فرد کارآفرین نسبت به عدم تخصیص منابع توسط دیگران هوشیارتر باشد و بتواند با حدس بخردانه منابع بهینه را شناسایی نموده و با ترکیب آنها فرصت‌های جدیدی را کشف کرده و سود کارآفرینانه‌ای را نصیب خود سازد.

1. Alvarez & Busenitz

2. Barney

3. Alvarez & Busenitz

4. Bhawe et al

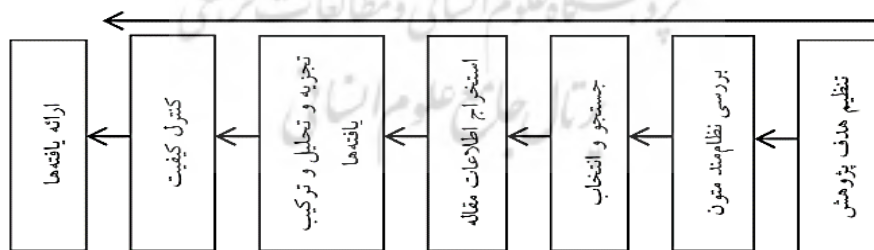
5. Hitt et al

6. Shane

با عنایت به بررسی نتایج حاصل از پژوهش‌های حوزه کارآفرینی می‌توان بیان نمود بنگاه‌های کارآفرین برای نیل به مزیت رقابتی پایدار باید به منابع متنوعی از جمله منابع فیزیکی، منابع انسانی و منابع سازمانی منحصر به فرد دست یابند. از طرفی کسب و کارهای کارآفرینانه باید فرصت‌های کارآفرینانه را از منابع ناهمگون جستجو کرده تا بتواند شرایط رقابتی مطلوبی را با خلق بازارهای جدید مهیا سازند. دستیابی بنگاه‌های کارآفرین به این منابع کلیدی توانایی کشف، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینانه را میسر ساخته و رشد و بقای این بنگاه‌ها را تحت تاثیر قرار می‌دهد. کسب و کارهای کارآفرینانه تنها زمانی می‌توانند به مزیت رقابتی پایدار دست یابند که منابع ناهمگن بوده و تا اندازه‌ای تحرک‌ناپذیر باشند، لذا می‌توان ادعان داشت که بنگاه‌های کارآفرین برای رشد کسب و کارهای خود به تجمیع انواع مختلفی از منابع ناهمگون نیاز دارند. کسب و کارهای کارآفرینانه در ادامه با بهره‌گیری از رویکردهای خلاقانه و نوآورانه با نگرش کارآفرینانه، نخست یک مزیت رقابتی برای خود ایجاد نموده و این امر در نهایت منجر به خلق رفاه اجتماعی خواهد شد. همچنین بنگاه‌های کارآفرین از طریق کاهش هزینه‌های مبادله خود منابع‌شان را حفظ نموده و حقوق مالکیت اقتصادی برای خود خلق می‌نمایند و این حقوق مالکیت در نهایت منجر به کسب مزیت رقابتی پایدار برای آنها می‌گردد.

روش‌شناسی پژوهش

بررسی پژوهش‌های گذشته برای رسیدن به نتایج قابل اطمینان، رفع تناقضات موجود در انواع مطالعات و کشف شکاف‌های دانشی از عمده اهداف پژوهش علمی محسوب می‌شوند. رویکرد فراترکیب مروری سیستماتیک و روشی کیفی برای ایجاد دانش و تفسیر نتایج از مطالعات پیشین است (سندلوفسکی و باروسو، ۲۰۰۳). این پژوهش بر آن است تا زمینه‌ای برای مطرح کردن این نوع تحلیل در خصوص «تبیین فرصت‌های کارآفرینانه در دیدگاه منبع محور» فراهم نماید. رویکرد فراترکیب مرحله‌ی منظم و مدون دارد ولی با وجود اهمیت آن در توسعه و بلوغ حوزه‌های علمی، این نوع مطالعه در این حوزه هنوز چندان شناخته شده و رایج نیست. در این پژوهش از الگوی ساختارمند فراترکیب کیفی سندلوفسکی و باروسو^۲ (۲۰۰۷) استفاده گردیده است که در قسمت بعد به شرح مراحل مختلف انجام آن پرداخته شده است.

شکل ۱. مراحل مختلف رویکرد فراترکیب کیفی (سندلوفسکی و باروسو، ۲۰۰۷)

1. Sandelowski & Barroso

2. Sandelowski & Barroso's Meta-synthesis Method

مرور سیستماتیک

به منظور انتخاب مقاله‌های مورد نیاز برای انجام این پژوهش از کلید واژه‌های مرتبط در پایگاه‌های داده اسکوپوس و گوگل اسکولار طی بازه ۱۹۸۴ لغایت ۲۰۲۲ میلادی استفاده گردید. به طور کلی معیارهای ورود و خروج مقالات شامل این موارد می‌باشد: مقاله در بازه زمانی سال‌های ۱۹۸۴ تا ۲۰۲۲ میلادی باشد. مقاله به زبان انگلیسی باشد.

- مقاله دارای ساختار کامل باشد.
- مقاله دارای متن کامل و قابل دانلود باشد.
- مقاله از نوع تحقیقی، مطالعات موردی و یا مروری باشد.

از میان ۴۵۲ مقاله به دست آمده، مقاله‌های مناسب بر اساس معیارهای سه‌گانه عنوان، چکیده و محتوا، مورد ارزیابی قرار گرفتند و در مجموع ۴۶ مقاله برای اجرای رویکرد فراترکیب انتخاب شدند. مقاله‌های منتخب دوباره به صورت دقیق مرور، بررسی و تفسیر شدند. جدول ۱ سه مرحله غربالگری عنوان، چکیده و محتوای مقالات برای انتخاب مقالات منتخب را نشان می‌دهد.

جدول ۱. مراحل انتخاب مقالات منتخب

مرحله	معیار انتخاب	مقالات	مقالات رد شده
اول	عنوان مقاله	۴۵۲	۲۰۲
دوم	چکیده مقاله	۲۵۰	۱۸۰
سوم	محتوای مقاله	۷۰	۲۴

جدول ۲. مضامین کلیدی مقالات منتخب

ردیف	پژوهشگر(ان)	سال	مضامین کلیدی
۱	Ambinari & Kholid	2022	نقش سه عامل موثر ریسک‌پذیری، شبکه‌سازی و استفاده از فناوری به عنوان منابع داخلی سازمان در کسب مزیت رقابتی
۲	Gibson et al	2021	توسعه ذهنیت مدیران برای کسب منابع جدید از جامعه برای ایجاد مزیت رقابتی
۳	Otola et al	2020	تاثیر سازوکارهای متمایز انتخاب منابع و ایجاد توانایی در توسعه قابلیت‌های سازمانی
۴	Saranga et al	2018	توجه به پیکربندی منابع (تعامل منابع با همدیگر یا ترکیب منابع) به عنوان زیربنای قابلیت کسب مزیت رقابتی پایدار
۵	Kuo et al	2017	بکارگیری قابلیت‌های پویا برای بدست آوردن، جمع‌آوری، ادغام و ترکیب مجدد منابع جهت ایجاد ارزش جدید
۶	Kellermanns et al	2016	استفاده متفاوت از منابع توسط کسب و کارهای کارآفرینانه به منظور ایجاد مزیت رقابتی
۷	Bhawe et al	2016	ضرورت تجمع و جستجوی منابع در کسب و کارهای کارآفرینانه
۸	Wood & McKelvie	2015	اهمیت ارزیابی فرصت‌های کارآفرینانه بر اساس پویایی‌های شناختی
۹	Wood & Williams	2014	نقش فرآیندهای شناختی در ارزیابی فرصت‌های کارآفرینانه
۱۰	Foss et al	2013	نقش منابع دانش بیرونی و سازماندهی در فرآیند بهره‌برداری از فرصت
۱۱	Lavie	2012	فرآیند تجمع و توسعه منابع
۱۲	Hitt et al	2011	ایجاد مزیت رقابتی از طریق کارآفرینی استراتژیک به منظور خلق بازارهای جدید
۱۳	Kraaijenbrink et al	2010	نقش حلقه‌های یادگیری تک حلقه‌ای و دو حلقه‌ای در بهره‌برداری از منابع

نقش کنش خلاقانه جمعی در خلق و ترکیب منابع	2008	Foss et al	۱۴
نحوه تجمیع و ترکیب منابع	2008	Pacheco et al	۱۵
سازماندهی منابع در فرآیند کارآفرینی	2008	Klein	۱۶
روش‌های مختلف در تشخیص فرصت و نقش اطلاعات و فرآیندهای شناختی در آن	2007	Ozgen & Baron	۱۷
ذهنیت کارآفرینان در ایجاد فرصت‌های کارآفرینانه	2007	Kor et al	۱۸
نقش ویژگی‌های مدیریتی کارآفرینان در فرآیند اکتساب منابع	2007	Zott & Huy	۱۹
نحوه طبقه‌بندی، تخصیص و تجمیع منابع	2007	Seppanen & Makinen	۲۰
بهره‌برداری از منابع علیرغم محدودیت‌های سازمان (بریکولاژ)	2005	Baker & Nelson	۲۱
تخصیص و ایجاد ارزش از طریق کاهش هزینه‌های مبادله در منابع سازمان	2005	Foss & Foss	۲۲
نقش خودکارآمدی کارآفرینان در مواجهه با منابع	2004	Baron	۲۳
شناسایی منابع مورد نیاز برای بهره‌برداری از فرصت‌های رشد جهت ایجاد و حفظ مزیت رقابتی از طریق کارآفرینی استراتژیک	2003	Ireland et al	۲۴
تاثیر منابع ناهمگن در کارایی منابع	2003	Peteraf & Barneyb	۲۵
ضرورت ارزیابی فرصت تحت شرایط ریسک	2002	Keh et al	۲۶
بکارگیری استراتژی تنوع به عنوان شایستگی محوری در توسعه محصولات و بازارهای جدید	2001	Priem & Butler	۲۷
چگونگی بدست آوردن منابع ضروری برای کسب و کارهای کارآفرینانه	2001	Lichtenstein & Brush	۲۸
نقش کارآفرین در تشخیص فرصت، سازماندهی منابع، ایجاد کسب و کار و ارائه خروجی‌های ناهمگون ارزشمند به بازار	2001	Alvareza & Busenitz	۲۹
کارآفرینی به واسطه عدم تخصیص بهینه منابع	2000	Shane	۳۰
قابلیت‌های پویا با تاکید بر تغییرات محیطی	1997	Teece et al	۳۱
تاثیر عوامل نهادی بر روی تصمیم‌های سازمان در خصوص انتخاب منابع مد نظر	1997	Oliver	۳۲
دانش به عنوان یک منبع با ارزش	1996	Grant	۳۳
مشخص کردن دارایی‌های استراتژیک از طریق بکارگیری منابع و قابلیت‌های سازمانی	1993	Amit & Schoemaker	۳۴
شرایط وجودآورنده مزیت رقابتی	1993	Peteraf	۳۵
قابلیت‌های مرکب با تاکید بر اهمیت دانش به عنوان یک منبع مهم برای سازمان	1992	Kogut & Zander	۳۶
تیین انواع رانت‌های انحصاری، ریکاردویی و شومپیتری	1992	Mahoney & Pandian	۳۷
بهره‌برداری از منابع سازمان برای استفاده از فرصت‌های محیطی	1991	Grant	۳۸
شایستگی‌های سازمان بر اساس ترکیب سرمایه‌های انسانی، فیزیکی و اعتباری	1991	Conner	۳۹
باورها و رفتارها به عنوان هسته مرکزی فرآیند شناختی در کسب مزیت رقابتی پایدار	1991	Fiol	۴۰
توسعه مزیت رقابتی پایدار بر اساس مهارت‌های مدیریتی	1991	Castanias & Helfat	۴۱
دستیابی به هم‌افزایی منابع با کارگیری استراتژی اکتساب	1991	Harrison et al	۴۲
مشخص کردن ویژگی‌های منابع جهت مزیت رقابتی	1991	Barney	۴۳
دسترسی به منابع و کنترل منابع کلیدی	1989	Dierickx & Cool	۴۴
فرهنگ سازمانی به عنوان مزیت رقابتی	1986	Barney	۴۵
بکارگیری استراتژی‌های ادغام و اکتساب در دستیابی به منابع مورد نیاز	1984	Wernerfelt	۴۶

تحلیل محتوا و کدگذاری مقوله‌ها

در این بخش بر اساس تحلیل محتوای ۴۶ مقاله منتخب، مقوله‌های پژوهش و مقوله‌های فرعی مرتبط ارائه می‌گردند. تحلیل داده‌ها بر اساس روش تحقیق کیفی به شیوه «نظریه برخاسته از داده‌ها» در سه

مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی انجام گردید. در مرحله کدگذاری باز، متن مقالات منتخب برای یافتن گزاره‌های توصیفی (مقولات نهفته) مورد بررسی قرار گرفتند. در مرحله کدگذاری محوری، بر اساس بررسی مجدد گزاره‌های توصیفی استخراج شده در نهایت ۴۹ گزاره مفهومی یا مقوله فرعی شناسایی گردید و در مرحله آخر بر مبنای طبقه‌بندی دوباره مقوله‌های فرعی، ۷ مقوله پژوهش حاصل گردید. در مرحله کدگذاری گزینشی با توجه به هدف پژوهش، مقوله «بهره‌برداری منابع» به عنوان مقوله اصلی پژوهش انتخاب گردید.

جدول ۳. کدگذاری مقوله‌های پژوهش

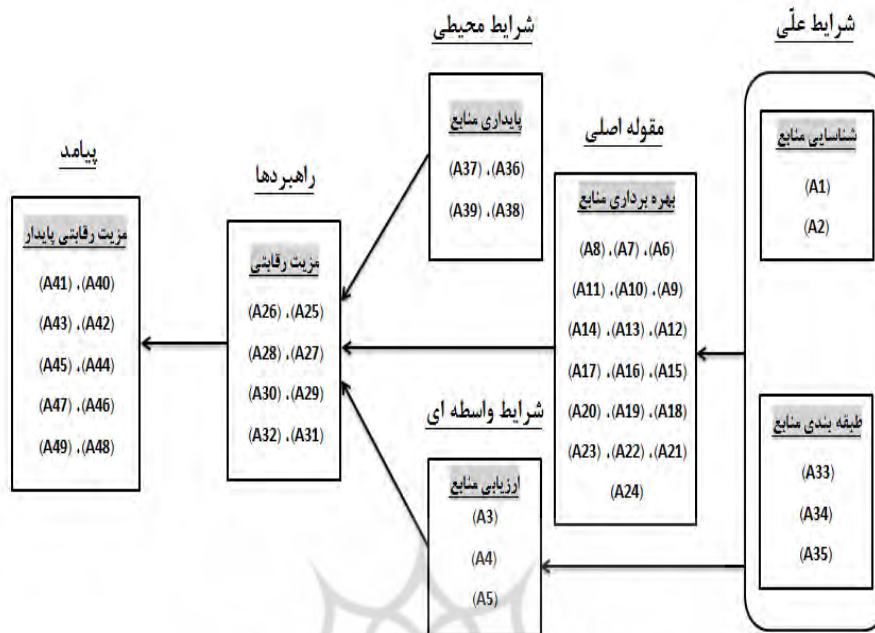
مقوله‌های پژوهش	مقوله‌های فرعی
شناسایی منابع	- اولویت‌بندی منابع (جایگاه منابع) (A1) - جستجوی منابع (A2)
ارزیابی منابع	- تعیین نمایه منابع (ویژگی‌های منابع) (A3) - تعیین بهینگی منابع (تخصیص منابع) (A4) - تعیین ارزش منابع (A5)
بهره برداری منابع	- بکارگیری استراتژی ادغام (A6) - بکارگیری استراتژی اکتساب (A7) - بکارگیری استراتژی تمایز (A8) - بکارگیری استراتژی تنوع (A9) - اجرای استراتژی‌های سازمان (A10) - رانت انحصاری (A11) - رانت مالکانه (ریکاردویی) (A12) - رانت کارآفرینانه (شومپتری) (A13) - فرصت‌های فناورانه (A14) - فرصت‌های بازار (A15) - فرصت‌های کارآفرینانه (A16) - تشخیص فرصت (A17) - کشف فرصت (A18) - ترکیب منابع (A19) - سازماندهی منابع برای ایجاد کسب و کار (A20) - ذهنیت کارآفرینانه (A21) - فرهنگ کارآفرینانه (A22) - خودکارآمدی کارآفرینان (A23) - کنش جمعی خلاق (A24)
مزیت رقابتی	- منابع ناهمگن (A25) - تحرک‌ناپذیری منابع (A26) - قابلیت‌های درون سازمانی (شایستگی‌ها) (A27) - خروجی ناهمگون (A28) - هزینه‌های مبادله (A29) - پویایی سازمان (A30)

- حقوق مالکیت (A31) - کارایی منابع (A32)	
- منابع مشهود (A33) - منابع نامشهود (A34) - منابع سازمانی (A35)	طبقه بندی منابع
- طراحی و توسعه درونی منابع (A36) - رشد منابع بر اساس مهارت‌ها و تجربیات (A37) - یادگیری اجتماعی (A38) - بریکولاژ (A39)	پایداری منابع
- ارزشمندی منابع (A40) - کمیابی منابع (A41) - تقلیدناپذیری منابع (A42) - جانشین‌ناپذیری منابع (A43) - مهارت‌های مدیریتی (A44) - باورها و رفتارها (فرآیند شناختی) (A45) - فرهنگ سازمانی (A46) - مدل‌های ذهنی مدیران (A47) - عوامل نهادی (A48) - اطلاعات (A49)	مزیت رقابتی پایدار

تبیین مقوله‌های پژوهش

با توجه به تحلیل مقوله‌های استخراج شده از روش شناسی پژوهش، رویکرد فرآیندی فرصت‌های کارآفرینانه در دیدگاه منبع محور مطابق شکل ۲ ارائه می‌گردد:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۲. فرآیند فرصت‌های کارآفرینانه در دیدگاه منبع محور

یافته‌های پژوهش

همان‌طور که اشاره شد، مطالعه «دیدگاه منبع محور» نشان می‌دهد فرصت‌های کارآفرینی در این دیدگاه به طور گسترده‌ای تبیین نشده است، لذا ارائه یک رویکرد فرآیندی که توانایی تبیین مقوله‌های مورد نیاز فرصت‌های کارآفرینی در «دیدگاه منبع محور» را فراهم کند، کاملاً ضروری است. در این بخش هر یک از اجزای رویکرد فرآیندی فرصت‌های کارآفرینانه در «دیدگاه منبع محور» تبیین گردیده‌اند.

مقوله اصلی: بهره‌برداری منابع

مقوله اصلی یا پدیده اصلی همان هسته مرکزی فرآیند مورد مطالعه می‌باشد. براساس تحلیل داده‌ها، یکی از مقوله‌ها که دارای بیشترین ارتباط با سایر مقوله‌ها باشد و نقش هسته‌ای را در فرآیند مورد مطالعه ایفا نماید به عنوان مقوله اصلی انتخاب می‌شود. در این پژوهش با توجه به هدف پژوهش و عناصر مرتبط با موضوع پژوهش، مقوله «بهره‌برداری منابع» به عنوان مقوله اصلی پژوهش انتخاب گردید. مقوله‌های فرعی تحت ذیل مقوله اصلی پژوهش عبارتند از: بکارگیری استراتژی ادغام (A6)، بکارگیری استراتژی اکتساب (A7)، بکارگیری استراتژی تمایز (A8)، بکارگیری استراتژی تنوع (A9)، اجرای استراتژی‌های سازمان (A10)، رانت انحصاری (A11)، رانت مالکانه (A12)، رانت کارآفرینانه (A13)، فرصت‌های فناورانه (A14)، فرصت‌های بازار (A15)، فرصت‌های کارآفرینانه (A16)، تشخیص فرصت (A17)، کشف فرصت (A18)، ترکیب منابع (A19)، سازماندهی منابع برای ایجاد کسب و کار (A20)، ذهنیت کارآفرینانه (A21)، فرهنگ کارآفرینانه (A22)، خودکارآمدی کارآفرینان (A23) و کنش جمعی خلاق (A24).

ورنرفلت (۱۹۸۴) با تاکید بر جایگاه منابع معتقد است سازمان‌ها برای دستیابی به منابع مد نظر خود باید استراتژی‌های ادغام و اکتساب را بکار گیرند (ورنرفلت^۱، ۱۹۸۴). پریم و باتلر^۲ (۲۰۰۱) بکارگیری استراتژی تنوع را به عنوان شایستگی محوری سازمان‌ها در توسعه محصولات و بازارهای جدید توصیه می‌کنند. به زعم آنها منابع در عملکرد بهینه سازمان‌ها در بهره جستن از استراتژی تنوع نقش به سزایی دارند. به عقیده گرانث^۳ (۱۹۹۱) بررسی بنیان‌های نظری دیدگاه منبع محور نشان می‌دهد ریشه‌های فکری این دیدگاه ادامه نظریه رانت مالکانه دیوید ریکاردو، نظریه رانت کارآفرینانه ژوزف شومپیتر و نظریه رشد بنگاه ادیث پنروز می‌باشد. کوگات و زاندر^۴ (۱۹۹۲) معتقدند قابلیت‌های مرکب که از تلفیق دانش فعلی سازمان (یعنی اطلاعات و دانش فنی) و دانش اکتسابی سازمان (یعنی یادگیری داخلی و یادگیری خارجی) حاصل می‌شود، می‌تواند به فرصت‌های فناورانه و سپس به فرصت‌های بازار تبدیل شوند. به عقیده شین (۲۰۰۰) کارآفرینان با شناسایی منابع و ترکیب بهینه آنها، فرصت‌های جدیدی را کشف نموده و سود کارآفرینانه‌ای را نصیب خود می‌نمایند. به اعتقاد وود و مک‌کلوی^۵ (۲۰۱۵) بکارگیری خلاقانه منابع توسط سازمان‌ها، بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینانه را تسهیل کرده و منجر به توسعه یک محصول یا خدمت جدید و یا ایجاد یک کسب و کار جدید خواهد شد. ایرلند و همکاران^۶ (۲۰۰۳) برای باورند که ذهنیت، فرهنگ و رهبری کارآفرینانه منجر به مدیریت استراتژیک منابع و در نهایت بهره‌برداری از منابع خواهد شد. بارون^۷ (۲۰۰۴) به نقش خودکارآمدی کارآفرینان در مواجهه با منابع تاکید می‌کند. به زعم وی اگرچه تصمیم‌گیری‌های کارآفرینان می‌تواند با خطا همراه باشد ولی توانمندی‌ها و شایستگی‌های ذهنی آنها از یک سو و ادراک میزان ریسک اقدامات و تصمیمات خود از سوی دیگر، موجب تشخیص فرصت‌های کارآفرینانه خواهد شد. فاس و همکاران^۸ (۲۰۰۸) کارآفرینی را یک کنش جمعی خلاق تصور می‌کنند که در آن مدل‌های ذهنی مدیریتی ناهمگن توانایی خلق و ترکیب منابع برای ارائه یک خروجی جمعی را دارا می‌باشند به نحوی که خروجی جمعی نسبت به خروجی فردی از برتری خلاقانه‌ای برخوردار است.

شرایط علی: شناسایی و طبقه‌بندی منابع

شرایط علی یا شرایط مقدم عواملی هستند که مقوله اصلی را تحت تاثیر قرار می‌دهند. در این پژوهش دو مقوله «شناسایی منابع» و «طبقه‌بندی منابع» به عنوان شرایط علی در نظر گرفته شده‌اند، بدین معنا که آنها بر مقوله یا پدیده اصلی پژوهش یعنی «بهره‌برداری منابع» تاثیر می‌گذارند. مقوله‌های فرعی در مقوله «شناسایی منابع» عبارتند از: جایگاه منابع (A1) و جستجوی منابع (A2) و مقوله‌های فرعی در مقوله «طبقه‌بندی منابع» عبارتند از: منابع مشهود (A33)، منابع نامشهود (A34) و منابع سازمانی (A35).

1. Wernerfelt
2. Priem & Butler
3. Grant
4. Kogut & Zander

5. Wood & McKelvie
6. Ireland et al
7. Baron
8. Foss et al

ورنرفلت^۱ (۱۹۸۴) با تاکید بر اهمیت برخورداری سازمان‌ها از انواع منابع، معتقد است منابع سازمان به دو دسته دارایی‌های مشهود و نامشهود تقسیم‌بندی می‌گردد. از جمله منابع نامشهود می‌توان به برند، فناوری، مهارت‌های کارکنان، قراردادهای تجاری، ماشین‌آلات، کارایی تولید و سرمایه اشاره نمود. بارنی^۲ (۱۹۹۱) «منابع سازمان» را شامل همه دارایی‌ها، قابلیت‌ها، فرآیندهای سازمانی، ویژگی‌های سازمان، اطلاعات، دانش و ... می‌داند که یک سازمان آنها را کنترل می‌کند تا استراتژی‌هایش تکوین یافته و اجرا شوند. به زعم وی می‌توان منابع را به سه دسته منابع فیزیکی، انسانی و سازمانی تقسیم‌بندی کرد. باوه و همکاران^۳ (۲۰۱۶) معتقدند کسب و کارهایی که قبل از بکارگیری منابع دست به جستجوی منابع می‌زنند عملکرد بهتری از کسب و کارهایی که منابع را قبل از جستجوی بدست می‌آورند، خواهند داشت. آنها همچنین بیان می‌کنند اولویت‌بندی حصول منابع در فرآیند ترکیب منابع از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و حتی می‌تواند رشد و بقای کسب و کارهای کارآفرینانه را تحت تاثیر خود قرار دهد. جستجوی منابع (از جمله استخدام کارکنان، خرید تجهیزات و سرمایه گذاری بر روی زیر ساخت‌ها) قبل از بکارگیری منابع، موفقیت کسب و کارهای کارآفرینانه را تضمین خواهد کرد.

راهبردها: مزیت رقابتی

راهبرد به مجموعه اقداماتی که در رابطه با مقوله اصلی انجام می‌شوند، اطلاق می‌شود. در این پژوهش مقوله «مزیت رقابتی» به عنوان راهبرد در نظر گرفته شده است. مقوله‌های فرعی تحت ذیل مقوله «مزیت رقابتی» عبارتند از: منابع ناهمگن (A25)، تحرک‌ناپذیری منابع (A26)، قابلیت‌های درون سازمانی (A27)، خروجی ناهمگون (A28)، هزینه‌های مبادله (A29)، پویایی سازمان (A30)، حقوق مالکیت (A31) و کارایی منابع (A32).

به عقیده بارنی^۴ (۱۹۹۱) سازمان‌ها تنها زمانی می‌توانند به مزیت رقابتی پایدار دست پیدا کنند که منابع ناهمگن داشته و این منابع تا اندازه‌ای تحرک‌ناپذیر باشد. کو و همکاران^۵ (۲۰۱۷) بر این عقیده هستند که بکارگیری قابلیت‌های پویا برای بدست آوردن، جمع‌آوری، ادغام و ترکیب مجدد منابع در خلق ارزش الزامی است. به اعتقاد آلوارز و بوستتیز^۶ (۲۰۰۱) کارآفرینان توانمندی‌های فردی ویژه‌ای دارند که تشخیص فرصت‌های جدید را تسهیل کرده و منابع لازم برای شروع کسب و کار را فراهم می‌سازد. کارآفرینان با تمرکز بر منابع، فرصت‌ها را تشخیص داده و با سازماندهی منابع به ایجاد کسب و کار می‌پردازند و می‌توانند خروجی‌های ناهمگون ارزشمندی را به بازار ارائه دهند. فاس و فاس^۷ (۲۰۰۵) بر این باورند که سازمان‌ها از طریق کاهش هزینه‌های مبادله خود می‌توانند منابع‌شان را حفظ نموده و حقوق مالکیت اقتصادی برای خود خلق نمایند. این حقوق مالکیت در نهایت منجر به کسب مزیت رقابتی برای سازمان‌ها می‌گردد. تیس و همکاران^۸ (۱۹۹۷) به توسعه قابلیت‌های پویا برای پاسخگویی به تغییرات محیطی تاکید دارند. پتراف و بارنی^۹ (۲۰۰۳) نیز به تاثیر منابع ناهمگن در کارایی منابع تاکید ویژه‌ای دارند.

1. Wernerfelt

2. Barney

3. Bhawe et al

4. Barney

5. Kuo et al

6. Alvarez & Busenitz

7. Foss & Foss

8. Teece et al

9. Peteraf & Barney

شرایط محیطی: پایداری منابع

شرایط ویژه‌ای که راهبرد را تحت تاثیر قرار می‌دهند، شرایط محیطی یا زمینه‌ای نامیده می‌شوند. در این پژوهش مقوله «پایداری منابع» به عنوان شرایط محیطی فرض گردید. مقوله‌های فرعی تحت ذیل مقوله «پایداری منابع» عبارتند از: طراحی و توسعه درونی منابع (A36)، رشد منابع بر اساس مهارت‌ها و تجربیات (A37)، یادگیری اجتماعی (A38) و بریکولاژ (A39).

لاوی^۱ (۲۰۱۲) فرآیندهای تجمیع و توسعه منابع را در کسب پایداری منابع ضروری می‌داند. دیریکس و کول^۲ (۱۹۸۹) معتقدند منابع سازمان باید درون خود سازمان طراحی، تولید و توسعه یابند. به زعم آنها منابع باید برخاسته از مهارت‌ها و تجربیات آموخته شده سازمانی باشند و رشد آنها بر مبنای سطح یادگیری، سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های پیشین باشد. آنها معتقدند منابع باید دارای ثبات بوده و پایدار باشند و با سازمان به محکمی گره خورده باشد. کوگات و زاندر^۳ (۱۹۹۲) معتقدند قابلیت‌های مرکب از تلفیق دانش فعلی سازمان (یعنی اطلاعات و دانش فنی) در بافت سازمان و دانش اکتسابی سازمان (یعنی یادگیری داخلی و یادگیری خارجی) در بافت محیط رقابتی حاصل خواهد شد. نتیجه این یادگیری داخلی و یادگیری خارجی را می‌توان یادگیری اجتماعی نامید که در ادامه توسط سازمان به فرصت‌های فناورانه مبدل شده و نهایتاً به فرصت‌های بازار تبدیل می‌شوند. بیکر و نلسون^۴ (۲۰۰۵) اعتقاد دارند سازمان‌ها با ارزشمند کردن منابعی که ارزش ندارند و یا ارزش اندکی دارند می‌توانند به ایجاد منابع برای خود از هیچ (بریکولاژ) بپردازند. آنها معتقدند اگر سازمان‌ها را به عنوان یک سیستم باز تصور کنیم آنها خواهند توانست با تعامل خود با محیط بر محدودیت‌های کمیابی منابع غلبه نموده و منابع استراتژیک مورد نیاز خود را بوجود آورده و به ارائه خروجی‌های جدید مبادرت ورزند.

شرایط واسطه‌ای: ارزیابی منابع

شرایط عمومی محیطی که راهبرد را تحت تاثیر قرار می‌دهد، شرایط واسطه‌ای نام دارد. در این پژوهش مقوله «ارزیابی منابع» به عنوان شرایط واسطه‌ای فرض شده است. مقوله‌های فرعی تحت ذیل مقوله «ارزیابی منابع» عبارتند از: تعیین نمایه منابع (A3)، تعیین بهینگی منابع (A4) و تعیین ارزش منابع (A5). در این پژوهش مقوله «ارزیابی منابع» پس از انجام «شناسایی منابع» و «طبقه‌بندی منابع» که از مقوله‌های شرایط علی پژوهش هستند، محقق خواهد شد.

ماهونی و پاندیان^۵ (۱۹۹۱) معتقدند منابع موجود سازمان بر درک مدیران تاثیرگذارده و آنها با شناسایی ویژگی‌های منابع (نمایه منابع) به سوی بهره‌گیری از استراتژی تنوع حرکت می‌کنند. شین (۲۰۰۰) اعتقاد دارد کارآفرینان نسبت به عدم تخصیص منابع توسط دیگران هوشیار هستند و می‌توانند با حدس آگاهانه خود منابع بهینه را شناسایی نموده و با ترکیب آنها فرصت‌های جدیدی را کشف کرده و سود کارآفرینانه‌ای را کسب نمایند. سپانن و ماکینن^۶ (۲۰۰۷) با تاکید بر تعیین ارزش منابع توسط سازمان‌ها، منابع سازمان‌ها

1. Lavie

2. Dierickx & Cool

3. Kogut & Zander

4. Baker & Nelson

5. Mahoney & Pandian

6. Seppanen & Makinen

را به دو قسمت مشهود (مالی، فیزیکی) و نامشهود تقسیم‌بندی کرده‌اند. به زعم آنها منابع نامشهود خود از چهار بخش سرمایه انسانی، رابطه‌ای، فناوری و سازمانی تشکیل شده است.

پیامد: مزیت رقابتی پایدار

نتایجی که بر اثر راهبردها پدیدار می‌شوند، پیامد نامیده می‌شود. در این پژوهش مقوله «مزیت رقابتی پایدار» به عنوان پیامد راهبردها در نظر گرفته شده است. مقوله‌های فرعی تحت ذیل مقوله «مزیت رقابتی پایدار» عبارتند از: ارزشمندی منابع (A40)، کمیابی منابع (A41)، تقلیدناپذیری منابع (A42)، جانشین‌ناپذیری منابع (A43)، مهارت‌های مدیریتی (A44)، باورها و رفتارها (A45)، فرهنگ سازمانی (A46)، مدل‌های ذهنی مدیران (A47)، عوامل نهادی (A48) و اطلاعات (A49).

کلرمانس و همکاران^۱ (۲۰۱۶) اعتقاد دارند برخورداری از منابع استراتژیک (منابع ارزشمند، کمیاب، غیر قابل تقلید و غیر قابل جایگزین) می‌تواند به وجه تمایز کلیدی سازمان در مزیت رقابتی محسوب شود. کاستانیاس و هلفالت^۲ (۱۹۹۱) اعتقاد دارند مهارت‌های مدیریتی می‌توانند در ایجاد و توسعه مزیت رقابتی پایدار نقش به‌سزایی داشته باشند. آنها انواع مهارت‌های مدیریتی را به سه دسته عمومی، مرتبط با صنعت و مرتبط با سازمان تقسیم‌بندی نموده‌اند. به زعم آنها این مهارت‌ها در نهایت منجر به ایجاد بهره اقتصادی برای سازمان خواهد شد. به اعتقاد فیول^۳ (۱۹۹۱) باورها و رفتارها را می‌توان در هسته مرکزی فرآیند شناختی برای مزیت رقابتی پایدار محسوب کرد. وی معتقد است فرهنگ سازمانی به عنوان هویت زمینه‌ای نقش موثری در ارتباط باورها و معنای اجتماعی آن در سازمان‌ها دارد. پاندیان^۴ (۱۹۹۱) معتقد است یک ارتباط قوی میان شایستگی‌های متمایز و مدل‌های ذهنی مدیران وجود دارد. اولیور^۵ (۱۹۹۷) اعتقاد دارد سازمان‌ها باید تاثیر عوامل نهادی بر روی تصمیم‌های خود در خصوص انتخاب منابع را مد نظر داشته باشند. به زعم وی محیط نهادی شامل فرهنگ سازمانی، جامعه، روابط بین سازمانی و رفتار اقتصادی مورد پذیرش اجتماعی می‌باشد. از نظر وی سرمایه نهادی نیز به مانند سرمایه منابع در کسب مزیت رقابتی برای سازمان‌ها موثر است. فاس و همکاران^۶ (۲۰۰۸) معتقدند کارآفرینان اطلاعات را از محیط دریافت کرده و با توجه به ذهنیت خودشان اطلاعات را تفسیر نموده و سپس با توجه به انتظارات‌شان نسبت به آینده، ترکیبی جدید از منابع را در ذهن‌شان طراحی و ایده فرصت را شکل می‌دهند.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش تلاش گردید با توجه به تحلیل عناصر و مقوله‌های پژوهش، رویکرد فرآیندی فرصت‌های کارآفرینانه از «دیدگاه منبع محور» بر اساس هفت مقوله استخراج شده و ارتباط آنها با یکدیگر ارائه شود. با توجه به هدف پژوهش، مقوله «بهره‌برداری منابع» به عنوان مقوله اصلی پژوهش انتخاب گردید. براساس مدل ارائه شده در این پژوهش، نتیجه نهایی یا پیامد «دیدگاه منبع محور» برای بنگاه‌های کارآفرین، کسب «مزیت رقابتی پایدار» بر اساس منابع داخلی‌شان می‌باشد و برای اینکه منابع بتوانند «مزیت رقابتی پایدار» خلق کنند باید ارزشمند، کمیاب، تقلیدناپذیر و جانشین‌ناپذیر باشند. حصول بیشتر مجموعه منابع برای کسب

1. Kellermanns et al

2. Castanias & Helfat

3. Fiol

4. Pandian

5. Oliver

6. Foss et al

و کارهای کارآفرینانه سریعاً اتفاق نمی‌افتد بلکه این امر طی یک فرآیند متوالی رخ می‌دهد. این پژوهش نشان می‌دهد سازمان‌ها با بهره‌گیری از فرآیندهای تشخیص و کشف فرصت‌ها قادر خواهند بود با ترکیب منابع درون سازمانی خودشان از فرصت‌های پیش‌رو یعنی فرصت‌های فناورانه، فرصت‌های بازار و فرصت‌های کارآفرینانه بهره‌برداری نمایند که در این میان جستجو، طبقه‌بندی و اولویت‌بندی منابع (مشهود، نامشهود و سازمانی) تأثیر به‌سزایی بر فرآیند «بهره‌برداری منابع» خواهند داشت. همانگونه که ایرلند و همکاران^۱ (۲۰۰۳) معتقدند بنگاه‌های کارآفرین از طریق توسعه کارآفرینی استراتژیک می‌توانند به جستجو و شناسایی منابع مورد نیاز اقدام نموده و از طریق بهره‌برداری از فرصت‌های تشخیص داده شده برای ایجاد و حفظ مزیت رقابتی و در نهایت رشد خود و خلق رفاه برای جامعه بپردازند، پژوهش حاضر نیز مویب توجه به فرآیندهای تشخیص و کشف فرصت‌های کارآفرینانه برای نیل به مزیت رقابتی پایدار است. مجموع مقوله‌های فرعی «بهره‌برداری منابع» نشان می‌دهند سازماندهی منابع به واسطه ذهنیت و فرهنگ کارآفرینی از یک سو و خودکارآمدی و کنش جمعی خلاق از سوی دیگر در نهایت با بهره‌برداری از منابع درون سازمانی منجر به ایجاد یک کسب و کار خواهد گردید. در حقیقت بکارگیری و اجرای انواع استراتژی‌ها توسط سازمان‌ها، رانت‌های انحصاری، مالکانه و کارآفرینانه‌ای را برای سازمان‌ها به ارمغان خواهد آورد. سازمان‌ها در فرآیندهای تشخیص و کشف فرصت قادر خواهند بود با ترکیب منابع از فرصت‌های پیش‌رو (فرصت‌های فناورانه، بازار و کارآفرینانه) بهره‌برداری نمایند.

مجموع مقوله‌های فرعی «شرایط علی» نشان می‌دهند فرآیندهای جستجو و اولویت‌بندی منابع (مشهود، نامشهود و سازمانی) تأثیر مستقیم در فرآیند «بهره‌برداری منابع» خواهند داشت. همانگونه که ورنرفلت^۲ (۱۹۸۴) معتقد است سازمان‌ها باید با توجه به اندازه فعالیت‌شان در بازار، حداقل منابع مورد نیاز خود را شناسایی نمایند. وی با تأکید بر جایگاه منابع معتقد بود سازمان‌ها برای دستیابی به منابع مد نظر خود باید به فعالیت در حوزه استراتژیک بپردازند، پژوهش حاضر نیز به جستجو و اولویت‌بندی منابع در فرآیند بهره‌برداری از منابع برای کسب و کارهای کارآفرینانه تأکید ویژه دارد.

مجموع مقوله‌های فرعی «راهبردها» نشان می‌دهند برخورداری سازمان‌ها از منابع ناهمگن که دارای ویژگی تحرک‌ناپذیری نیز هستند سازمان‌ها را قادر خواهد ساخت تا با استفاده از قابلیت‌های درون سازمانی خودشان و برخورداری از حقوق مالکیت به خروجی‌های ناهمگون و متنوع دست یابند. همچنین سازمان‌ها به واسطه پویایی‌های سازمانی خودشان توانایی ارتقای کارایی منابع و کاهش هزینه‌های مبادله عملیات‌هایشان را خواهند داشت. همانگونه که وود و مک‌کلوی^۳ (۲۰۱۵) بیان می‌کنند ارزیابی فرصت‌های کارآفرینانه بر اساس پویایی‌های شناختی امری حائز اهمیت است، این پژوهش نیز بر ضرورت توسعه پویایی‌های سازمانی در بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینانه اهمیت ویژه‌ای قائل است.

مجموع مقوله‌های فرعی «شرایط محیطی» نشان می‌دهند ضرورت دارد سازمان‌ها به سوی طراحی و توسعه درونی منابع خودشان بر اساس مهارت‌ها و تجربیات و یادگیری اجتماعی حرکت کنند. در خصوص یادگیری می‌توان ادعان داشت تجمیع منابع سازمان‌ها را به سوی یادگیری سازمانی سوق می‌دهد و بالعکس یادگیری سازمانی، بنگاه‌ها را به سوی تجمیع بیشتر منابع رهنمون می‌سازد و این دو می‌توانند هم‌افزایی

1. Ireland et al

2. Wernerfelt

3. Wood & McKelvie

ایجاد نمایند. همانگونه که کرایجنبریک و همکاران^۱ (۲۰۱۰) به نقش حلقه‌های یادگیری تک حلقه‌ای و دو حلقه‌ای در بهره‌برداری از منابع تاکید دارند، این پژوهش نیز بر موضوع یادگیری سازمانی اهمیت ویژه‌ای قائل است. از طرفی سازمان‌ها باید با بهره‌گیری از رویکردهای خلاقانه در صدد بهره‌برداری از منابع کم ارزش یا بی‌ارزش باشند و سعی نمایند اینگونه منابع را به منابع ارزشمند برای خود مبدل سازند (بریکولاژ). همانگونه که بیکر و نلسون^۲ (۲۰۰۵) بر تبدیل منابع با ارزش کمتر به منابع ارزشمند به ویژه با استفاده از رویکرد بریکولاژ تاکید دارند، این پژوهش نیز بریکولاژ کارآفرینانه را ابزاری موثر برای غلبه بر محدودیت منابع و بهره‌برداری مناسب از فرصت‌های کسب و کاری جدید برای رشد بنگاه‌های کارآفرین قلمداد نموده است.

مجموع مقوله‌های فرعی «شرایط واسطه‌ای» نشان می‌دهند تعیین ویژگی‌ها و ارزش منابع از یک سو و تخصیص بهینه آنها از سوی دیگر، زمینه مساعد برای بهره‌برداری مناسب از منابع را فراهم خواهند ساخت. همانگونه که شین (۲۰۰۰) معتقد است کارآفرینان با شم اقتصادی خود منابع بهینه را شناسایی و با ترکیب آنها فرصت‌های جدیدی را کشف می‌کنند و از این طریق به سود مدنظر دست می‌یابند، پژوهش حاضر نیز به موضوع ترکیب هوشمندانه منابع در فرآیند کشف و در نهایت بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینانه تاکید دارد.

مجموع مقوله‌های فرعی «پیامد» نشان می‌دهند ویژگی‌هایی از منابع که تضمین‌کننده رشد و بقای سازمان می‌باشند ارزشمندی، کمیابی، تقلیدناپذیری و جانشین‌ناپذیری منابعی هستند که سازمان آنها را بدست آورده و یا تحت کنترل سازمان می‌باشند. همچنین سایر ویژگی‌ها از جمله مهارت‌های مدیریتی، مدل‌های ذهنی، فرآیندهای شناختی، فرهنگ سازمانی، عوامل نهادی و اطلاعات نیز در کسب مزیت رقابتی پایدار برای سازمان نقش مهمی ایفاء خواهند نمود. همانگونه که زوت و های^۳ (۲۰۰۷) بر ویژگی‌های مدیریتی کارآفرینان در فرآیند اکتساب منابع تاکید دارند، این پژوهش نیز بر نقش موثر انواع مهارت‌های مدیریتی و مدل‌های ذهنی توسعه یافته کارآفرینان در بکارگیری منابع مورد نیاز در بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینانه و کسب مزیت رقابتی پایدار از این طریق اهمیت بسزایی قائل است.

منابع

- رستگار، احمد؛ بیرانوند، علی؛ آهن‌ورز، زهرا، (۱۳۹۸). ارائه مدل پیش‌بینی تشخیص فرصت‌های کارآفرینی با توجه به نقش سواد فناوری اطلاعات و ارتباطات، *فصلنامه رهیافت*، (۷۴)، ۶۵-۷۶.
- زیودار، مهدی (۱۳۹۸). فرصت‌های کارآفرینانه: الگوها و رویکردها، پیش‌فرض‌ها و دیدگاه‌ها، *سیاست‌نامه علم و فناوری*، (۹)، ۴۷-۵۴.
- سلطانی‌فر، احسان؛ انصاری، منوچهر؛ آقازاده، هاشم، (۱۳۹۷). نگاشت رفتار و روش‌های فرصت‌شناسی کسب و کارهای کوچک و متوسط خارجی در ایران؛ مطالعه موردی فرانسه، آلمان، چین و ترکیه، *نشریه علمی پژوهشی مدیریت کسب و کارهای بین‌المللی*، (۱)، ۱۱۵-۱۳۶.

1. Kraaijenbrink et al

2. Baker & Nelson

3. Zott & Huy

محبت‌طلب، علی؛ رضوانی، مهران، (۱۳۹۷). مدل‌یابی تاثیر بازاریابی کارآفرینانه بر ارزش ویژه برند مشتری‌محور در صنایع غذایی لبنی؛ مطالعه با تمرکز بر برند کاله، *نشریه تحقیقات بازاریابی نوین*، (۲۹)، ۱۳۸-۱۲۳.

نوروزی، حسین؛ داودآبادی فراهانی، فاطمه؛ بهامین، فریبا، (۱۳۹۸). بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر بهره‌برداری از فرصت‌های کسب و کار بین‌المللی شرکت‌های کوچک و متوسط، *نشریه علمی پژوهشی مدیریت کسب و کارهای بین‌المللی*، (۲)، ۴۵-۶۵.

Alvarez, S. A., & Busenitz, L. W. (2001). The entrepreneurship of resource-based theory, *Journal of management* 27(6), 755-775.

Ambinari, N. A., & Kholid, M. N. (2022). The Determinants of Micro and Small Enterprises Performance: An Empirical Study of Millennial and Centennial Entrepreneurs. *Jurnal Minds: Manajemen Ide dan Inspirasi*, 9(1), 143-158.

Amit, R., & Schoemaker, P. J. (1993). Strategic assets and organizational rent. *Strategic management journal*, 14(1), 33-46.

Baker, T., & Nelson, R. E. (2005). Creating something from nothing: Resource construction through entrepreneurial bricolage. *Administrative science quarterly*, 50(3), 329-366.

Barney, J. B., Ketchen Jr, D. J., & Wright, M. (2011). The future of resource-based theory: revitalization or decline? *Journal of management*, 37(5), 1299-1315.

Barney, J. B. (1991), Firm resources and sustained competitive advantage, *Journal of management*, 17 (1), 99-120.

Barney, J. B. (1986). Strategic factor markets: Expectations, luck, and business strategy. *Management science*, 32(10), 1231-1241.

Barney, J. B. (1986). Organizational culture: can it be a source of sustained competitive advantage? *Academy of management review*, 11(3), 656-665.

Baron, R. A. (2004). The cognitive perspective: a valuable tool for answering entrepreneurship's basic "why" questions. *Journal of business venturing*, 19(2), 221-239.

Bhawe, N., Rawhouser, H., & Pollack, J. M. (2016). Horse and cart: The role of resource acquisition order in new ventures. *Journal of business venturing insights*, 6, 7-13.

Castanias, R. P., & Helfat, C. E. (1991). Managerial resources and rents. *Journal of management*, 17(1), 155-171.

Conner, K. R. (1991). A historical comparison of resource-based theory and five schools of thought within industrial organization economics: do we have a new theory of the firm? *Journal of management*, 17(1), 121-154.

- Crick, J. M., Crick, D., & Chaudhry, S. (2022). The dark-side of competition: it's not what you say, but the way that you do it. *Journal of Strategic Marketing*, 30(1), 22-44.
- Dierickx, I., & Cool, K. (1989). Asset stock accumulation and sustainability of competitive advantage. *Management science*, 35(12), 1504-1511.
- Fiol, C. M. (1991). Managing culture as a competitive resource: An identity-based view of sustainable competitive advantage. *Journal of management*, 17(1), 191-211.
- Foss, K., & Foss, N. J. (2005). Resources and transaction costs: how property rights economics furthers the resource-based view. *Strategic management journal*, 26(6), 541-553.
- Foss, N. J., Klein, P. G., Kor. Y. Y., & Mahoney, J. T. (2008). Entrepreneurship, subjectivism, and the resource-based view: toward a new synthesis, *Strategic entrepreneurship journal* 2(1), 73-94.
- Gibson, C. B., Gibson, S. C., & Webster, Q. (2021). Expanding our resources: Including community in the resource-based view of the firm. *Journal of Management*, 47(7), 1878-1898.
- Grant, R. M. (1991). The resource-based theory of competitive advantage: implications for strategy formulation. *California management review*, 33(3), 114-135.
- Grant, R. M. (1996). Toward a knowledge-based theory of the firm. *Strategic management journal*, 17(S2), 109-122.
- Harrison, J. S., Hitt, M. A., Hoskisson, R. E., & Ireland, R. D. (1991). Synergies and post-acquisition performance: Differences versus similarities in resource allocations. *Journal of management*, 17(1), 173-190.
- Hitt, M. A., Ireland, R. D., Camp, S. M., & Sexton, D. L. (2001). Strategic entrepreneurship: Entrepreneurial strategies for wealth creation. *Strategic management journal*, 22(6-7), 479-491.
- Hitt, M. A., Ireland, R. D., Sirmon, D. G., & Trahms, C. A. (2011). Strategic entrepreneurship: creating value for individuals, organizations, and society. *Academy of management perspectives*, 25(2), 57-75.
- Ireland, R. D., Hitt, M. A., & Sirmon, D. G. (2003). A model of strategic entrepreneurship: The construct and its dimensions. *Journal of management*, 29(6), 963-989.
- Kanaan-Jebna, A., Baharudi, A. S., & Alabdullah, T. T. Y. (2022). Entrepreneurial Orientation, Market Orientation, Managerial Accounting and Manufacturing SMEs Satisfaction. *Journal of Accounting Science*, 6(1), 1-14.

- Keh, H. T., Foo, M. D., & Lim, B. C. (2002). Opportunity evaluation under risky conditions: The cognitive processes of entrepreneurs. *Entrepreneurship theory and practice*, 27(2), 125-148.
- Kellermanns, F., Walter, J., Crook, T. R., Kemmerer, B., & Narayanan, V. (2016). The resource-based view in entrepreneurship: A content-analytical comparison of researchers' and entrepreneurs' views. *Journal of small business management* 54(1), 26-48.
- Kimiti, P., & Kilika, J. M. (2022). Organizational resources, industry velocity, attention focus and firm's performance: A review of literature. *International Journal of Business and Management*.
- Klein, P. G. (2008). Opportunity discovery, entrepreneurial action, and economic organization. *Strategic entrepreneurship journal*, 2(3), 175-190.
- Kor, Y. Y., Mahoney, J. T., & Michael, S. C. (2007). Resources, capabilities and entrepreneurial perceptions. *Journal of management studies*, 44(7), 1187-1212.
- Kogut, B., & Zander, U. (1992). Knowledge of the firm, combinative capabilities, and the replication of technology. *Organization science*, 3(3), 383-397.
- Kraaijenbrink, J., Spender, J. C., & Groen, A. J. (2010). The resource-based view: a review and assessment of its critiques. *Journal of management*, 36(1), 349-372.
- Kuo, S. Y., Lin, P. C., & Lu, C. S. (2017). The effects of dynamic capabilities, service capabilities, competitive advantage, and organizational performance in container shipping. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 95, 356-371.
- Lichtenstein, B. M. B., & Brush, C. G. (2001). How do "resource bundles" develop and change in new ventures? A dynamic model and longitudinal exploration. *Entrepreneurship theory and practice*, 25(3), 37-37.
- Lavie, D. (2012). The case for a process theory of resource accumulation and deployment. *Strategic organization*, 10(3), 316-323.
- Mahoney, J. T., & Pandian, J. R. (1992). The resource-based view within the conversation of strategic management. *Strategic management journal*, 13(5), 363-380.
- Oliver, C. (1997). Sustainable competitive advantage: Combining institutional and resource-based views. *Strategic management journal*, 697-713.
- Otola, I. (2020). *An Insight into the Key Resources in Business Models. What We Can Learn from High-Growth Enterprises*.

- Ozgen, E., & Baron, R. A. (2007). Social sources of information in opportunity recognition: Effects of mentors, industry networks, and professional forums. *Journal of business venturing*, 22(2), 174-192.
- Pacheco-De-Almeida, G., Henderson, J. E., & Cool, K. O. (2008). Resolving the commitment versus flexibility trade-off: the role of resource accumulation lags. *Academy of management journal*, 51(3), 517-536.
- Peteraf, M. A. (1993). The cornerstones of competitive advantage: a resource-based view. *Strategic management journal*, 14(3), 179-191.
- Peteraf, M. A., & Barney, J. B. (2003). Unraveling the resource-based tangle. *Managerial and decision economics*, 24(4), 309-323.
- Priem, R. L., & Butler, J. E. (2001). Is the resource-based “view” a useful perspective for strategic management research? *Academy of management review*, 26(1), 22-40.
- Sandelowski, M. & Barroso, J. (2003). Toward a Meta synthesis of qualitative findings on motherhood in HIV-positive women. *Research in nursing and health*, 26 (2): 153-170.
- Sandelowski, M. & Barroso, J. (2007). *Handbook for synthesizing qualitative research*. New York: NY: Springer.
- Saranga, H., George, R., Beine, J., & Arnold, U. (2018). Resource configurations, product development capability, and competitive advantage: An empirical analysis of their evolution. *Journal of Business Research*, 85, 32-50.
- Seppanen, M., & Makinen, S. (2007). Towards a classification of resources for the business model concept. *International journal of management concepts and philosophy*, 2(4), 389-404.
- Shane, S. (2000). Prior knowledge and the discovery of entrepreneurial opportunities. *Organization science*, 11(4), 448-469.
- Teece, D. J., Pisano, G., & Shuen, A. (1997). Dynamic capabilities and strategic management. *Strategic management journal*, 509-533.
- Wernerfelt, B. (1984). A resource-based view of the firm. *Strategic management journal*, 5(2), 171-180.
- Wood, M. S., & McKelvie, A. (2015). Opportunity evaluation as future focused cognition: Identifying conceptual themes and empirical trends. *International journal of management reviews*, 17(2), 256-277.
- Wood, M. S., & Williams, D. W. (2014). Opportunity evaluation as rule-based decision making. *Journal of management studies*, 51(4), 573-602.
- Zott, C., & Huy, Q. N. (2007). How entrepreneurs use symbolic management to acquire resources. *Administrative science quarterly*, 52(1), 70-105.